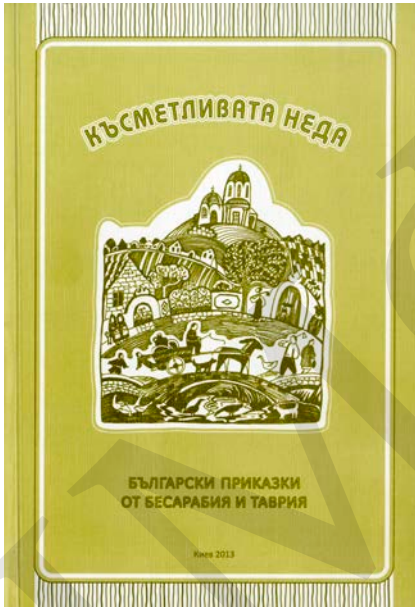

О. Б. Червенко

ВИДАННЯ ВІДОМИХ УКРАЇНСЬКИХ БОЛГАРИСТІВ

Късметливата Неда. Български приказки от Бесарабия и Таврия / съставители: Елза и Иван Стоянови. – Изд. 2, доп. – Киев, 2013. – 210 с.

Починаючи з ХХ ст., ціла низка українських, російських і болгарських дослідників та аматорів виявляють зацікавленість до народно-поетичної творчості болгар України. Відомими, зокрема, є записи А. Варбанського, М. П. Гайдая, М. Державіна, К. Квітки, Н. Кауфмана та ін.

У 1990-х роках у незалежній Українській державі значно зріс інтерес болгарської меншини України до рідної мови, історії та інших національних цінностей. Цим питанням приділяли увагу відомі болгаристи, докто-

ри філологічних наук, професори Иван Андрійович та його дружина Ельза Петрівна Стоянови. Їхні наукові дослідження, присвячені мові болгар України, українсько-болгарським культурним взаєминам, широковідомі, як і активна викладацька та громадсько-освітня діяльність у товаристві болгарської культури «Родолюбие». Проте було б неможливо уявити наукові студії І. та Е. Стоянових без звернення до на-

родної творчості болгар України не тільки як об'єкта вивчення, а й використання в методиці викладання болгарської мови та її популяризації. Вони упорядкували книжку болгарських народних казок *Късметлива Неда. Български народни приказки от Бесарабия и Таврия* («Щаслива Неда. Болгарські народні казки Бессарабії і Таврії»), яка вперше побачила світ 1994 року в Софії. На жаль, це видання не дійшло до українського читача, тим більше до болгарської меншини. Це був перший збірник, у якому представлено народну прозу болгар Північного Приазов'я, котрі нині проживають у Запорізькій області, зокрема в Бердянському, Приазовському та Приморському районах, адже серед раніше опублікованих текстів болгарського фольклору вищезазначеного регіону домінують пісенні збірники.

Нове, доповнене, видання вийшло в Україні. У передмові та післямові до книжки наведено інформацію про вміщені в збірнику фольклорні твори, їхніх збирачів та носіїв, позаяк до видання ввійшли тексти старовинні й дуже рідкісні (їх було зафіксовано понад століття тому). Також проаналізовано сюжети казок та їх національну специфіку.

Велике значення мають фольклорні матеріали, опубліковані М. Державіним. Це насамперед стосується тих жанрів народнопоетичної творчості, фіксації і вивченню яких у Болгарії приділяли недостатньо уваги.

Так, у книжці нове життя знайшли казки в записах М. Державіна з його фундаментальної праці «Болгарские колонии в России... Т. 2. Язык» (1915), у якій зібраний фольклорний матеріал подано фонетичною транскрипцією. Він зберігає не тільки словотворчі та граматичні особливості мови, але й вимову носія діалекту.

Слід відзначити, що Іван та Ельза Стоянови, зберігаючи особливості оригіналу, відредагували матеріал згідно із сучасними вимогами. Виняткову наукову цінність із цього погляду

мають зразки болгарської народної прози – казки і легенди, які здебільшого відображають східноболгарський репертуар першої половини XIX ст. (до переселення болгар на землі Півдня України). Якщо взяти до уваги те, що прозові твори, записані в той час у Східній Болгарії, майже відсутні, то ця колекція своєю автентичністю, старовинністю, різноманітністю сюжетних типів і високими художніми виявами, безперечно, є найціннішою частиною опублікованих М. Державиним матеріалів.

До сьогодні не втратили своєї актуальності *Песните на бердянските българи* («Пісні бердянських болгар») А. Варбанського. Його фольклорні записи також уміщено в новому збірнику.

Видання Івана та Ельзи Стоянових надзвичайно різноманітне за наведеними матеріалами народної прози болгар України. Кожний з розділів книжки ознайомлює з різними жанрами народних казок, а також легендами, переказами, усними оповіданнями. Окрім того, подано пісенні твори.

Перший розділ збірника відкривається публікацією побутової казки *Късметливата Неда*, записаної в селищі Болград (нині – м. Болград Одеської обл.), назву якої упорядники символічно дали всьому збірнику. Слід відзначити, що це місто було рідним і для І. Стоянова. Серед казок, уміщених у розділі, чимало зразків народної прози болгар апокрифічного плану, улюблені в народі біблійні легенди та усні перекази про створення світу, чудеса, Життя святих.

У другому розділі книжки бачимо героїко-фантастичні, чарівні казки. На жаль, у сучасному репертуарі болгар Північного Приазов'я ці зразки майже не фіксуються. Під час наших експедиційних досліджень було записано лише одну чарівну казку.

Третю й четверту частини збірника складають побутові казки морально-етичного змісту, де добро завжди перемагає зло, а народна мудрість допомагає у складних життєвих ситуаціях.

У п'ятому розділі *Да запаят гадулки, гайди* («Нехай заспівають гадулки та гайди») подано тексти шістнадцяти народних пісень та різдвяної богуславки. Оpubліковано також пісні зі збірки *Смесена китка от 175 избрани български песни* («Змішаний букет або добірка із 175 вибраних болгарських пісень» (1910)), виданої С. Червенаковим, та *Песните на бердянските българи* (Пісні бердянських болгар (1910)), зібрані А. Варбанським.

Семантико-стилістичному та структурно-семіотичному аналізу балади *Слънчева женитба за хубава Грозданка* («Одруження Сонця з красунею Грозданкою») Е. Стоянова присвятила статтю «Сонячне весілля (до питання вітальності болгарського острівного ідіому в Україні)» (Слов'янські обрії : збірник наукових праць. Вип. 2 / НАН України ; Український комітет славістів ; Нац. б-ка імені В. І. Вернадського. – Київ, 2008. – С. 673–698), де порівняла варіанти, зафіксовані в різний час.

Варіант родинно-побутової пісні «Доне» трапляється і в сучасних записах, зокрема в збірнику В. Добрева «Чушмелій» (Мелітополь, 2009. – С. 155–157) та серед наших записів (Болгарський фольклор Північного Приазов'я / збирач та упоряд. О. Б. Червенко. – Бердянськ, 2012. – С. 41–42).

Після кожного фольклорного тексту зазначено імена збирачів, інформаторів та місце запису.

Важливо, що в кінці книжки подано тлумачний словник слів різномовного походження та архаїзмів, які трапляються в текстах, зазначено мову походження того чи іншого поняття з акцентом на специфіці використання (регіональне, розмовне, тощо). Серед них чимало слів українського походження, що свідчить про мовні взаємовпливи та динаміку змін.

Привертає увагу художнє оформлення книжки (А. П. Харченко-Баламаджі), яке вдало відображає гумор та тепло душі болгарського народу, що зберіг свої традиції далеко від рідної батьківщини.

Рецензований збірник представлено болгарською мовою. Наступне видання, можливо, варто здійснити з паралельним українським перекладом, що розширило б коло читачів та дозволило б краще ознайомити їх з перлинами народної творчості своїх сусідів. Видання може бути адресоване філологам, болгаристам, славістам-фольклористам, етнологам. Збірник стане корисним у викладацькій практиці, у культурно-освітній сфері діяльності болгарських товариств та ін.

Збірник *Късметливата Неда. Български приказки от Бесарабия и Таврия* є актуальним для нащадків етнічних болгар України й буде корисне всім, хто цікавиться болгарською народною творчістю.

Публікації фольклору болгар Півдня України є важливою запорукою збереження їхньої самобутньої культури та ідентичності, яскравим свідченням чого і є нова книжка, видана відомими українськими болгаристами.